אחד כדברי ב"ש ואחד כדברי ב"ה ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה דתנן[ח] [א]אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך אחד שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו דברי ר"ג ר' אליעזר אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר ומי עבדינן כתרי חומרי והתניא [ב]לעולם הלכה כדברי ב"ה והרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה כדברי ב"ה עושה מקולי ב"ש ומקולי ב"ה רשע מחומרי ב"ש ומחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר [1]והכסיל בחשך הולך אלא אי כב"ש בקוליהון ובחומריהון אי כב"ה בקוליהון ובחומריהון [ג]ר"ע גמריה אסתפק ליה ולא ידע אי ב"ה באחד בשבט [ד](אומר) אי בט"ו בשבט [ה](אומר) ר' יוסי בר יהודה אומר לא מנהג ב"ש וב"ה נהג בה אלא מנהג ר"ג ורבי אליעזר נהג בה באחד בשבט כבית שמאי נהג בה א"ר חנינא ואיתימא ר' חנניא הבא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט עסקינן ובדין הוא אפילו קודם לכן [ו]ומעשה שהיה כך היה רבינא אמר כרוך ותני לא אחד בשבט היה אלא ט"ו בשבט היה ולא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה אלא מנהג רבן גמליאל ור' אליעזר נהג בה אמר רבה בר רב הונא השתא דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטתו עישורו כירק ראש השנה שלו תשרי מיתיבי ר' שמעון בן אלעזר אומר [ז]ליקט אתרוג ערב ט"ו בשבט עד שלא תבוא השמש וחזר וליקט משתבוא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש [ג]היתה שלישית נכנסת לרביעית שלישית מעשר ראשון ומעשר עני רביעית מעשר ראשון ומעשר שני

מאן

לרבעי. הך משנה אתיא כמאן דתני נטע רבעי כרם כ"מ (ברכות דף לה.) [י]: **ולשביעית.** ירק נמי אית ביה שביעית אלא מפרש בירושלמי דביכורים פרק ב' כגון אתרוג בת ששית הנכנסת לשביעית הרי היא לנעלים כאילן בתר חנטה ופטור ממעשר כירק דבתר לקיטה והא דלא תנא שוה לאילן לענין כלאים דלא הוי כלאים בכרם משא"כ בירק ולענין ר"ה שלו שבט כאילן כדאמר בשמעתין לא תניא הכא אלא מידי דבהאי אזלי בתר חנטה ובהאי בתר לקיטה וא"ת אמאי לא אזלינן באתרוג בתר לקיטה לכל דבר כיון שגדל על כל מים כירק כמאי דפרישית לעיל (א) דההיא דרשה אריכא בשביעית דאורייתא וי"ל משום דדרשינן לעיל (דף י.) גבי ערלה פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה וא"ת דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית ובמסכת שביעית (פ"ט מ"א) תנן כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב ופירש הר"ש שם ע"פ הירושלמי דאיירי בספיחי ששית הנכנסת לשביעית ומתרץ בההיא דפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא: ושם) דתניא איפכא כולם אסורין חוץ מספיחי כרוב ונראה לפרש דהא דאמר בירק בתר לקיטה היינו כשלא נגמר גדולם בששית אבל נגמר גדולם בששית שרו בין לר"ע בין לר' יוסי הגלילי מידי דהוה אבצלים הפריסים דלעיל שמנע מהם מים שלשים יום לפני ר"ה דאפי' מאן דפליג התם הכא מודה לר' יוסי הגלילי כיון דנגמר גדולם נמצאו גדילים על מי שנה שעברה ותו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע נמי כיון דתו לא גדלי על כל מים יוצאין מתורת ירקות הגדילים על כל מים כדאמרי' בירושלמי כדמפרש לעיל גבי בצלים דנעשו כשדה הבעל שמסתפקת במי גשמים ומתעשרים לשעבר וכן לעיל (דף יג:) גבי אורז ודוחן דיהיב להו שמואל דין ירק דבתר לקיטה וקאמר הכל הולך אחר גמר פרי אלמא גמר פרי עיקר אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה משום דדרך ללקט בתר גמר פרי והנהו גמרי פריים ביחד אלא שאין מתייבשין ביחד כדאמרי' דעשויין פרכין פרכין ומיהו קשה מאתרוג דבסמוך דאמר הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם ט"ו דאידך שבט ומשמע משום דמספקא ליה אי אזלינן בתר חנטה באתרוג כר"א או בתר לקיטה כר"ג נהג בו שני עישורין אלמא דאזלי' בתר לקיטה אף על גב דנגמר הפרי (נמי) דהרי חנט בשבט של שנה שעברה ולא נלקט עד שבט אחר ושמא אתרוג חלוק משאר פירות לפי שדרכו לעמוד באילן שתים ושלש שנים וכל זמן שמתקיים באילן גדל בכל שנה ושנה אי נמי אף על פי שחנט בשבט זמנין דאין נגמר גדולו עד שבט אחר וניחא השתא דנקט רבי יוחנן לקמן (דף טו:) גבי אתרוג אפילו כזית ונעשית ככר כלומר דעל ידי מי שנה הבאה גדילה ומיהו כזית ודאי לאו דוקא דהא ר' יוחנן בתר חנטה אזיל ושמא לא חשיב חנטה באתרוג בפחות מכזית: **הכסיל** בחשך הולך. אפילו יודע כמאן הלכה ומחמיר על עצמו ולא בעי לשנויי דר"ע מספקא ליה הלכתא כמאן ועבד לחומרא דמסתמא יודע היה דהלכה כב"ה:

או

אחד כדברי ב"ש. שאמרו נתחדשה שנה וכבר נכנסת שלישית משחשיכה: **ואחד כדברי ב"ה.** האומרין לא נתחדשה שנה עד חמשה עשר בו: **לא מנהג ב"ש כו'.** שני עישורין שנהג בה לאו משום ספק כב"ש ספק כב"ה אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקיטה כירק משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית או שמא כר"א דאמר אחרי חנטה הלכו בו כשאר אילנות והרי חנט בשניה ולקמיה פריך א"כ פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כב"ש: **שוה לאילן.** ליילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית: **שבשעת לקיטתו עישורו.** שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית כירק לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים הכי מפרש לה בשמעתא קמייתא דקדושין[ח]: **והרוצה לעשות וכו'.** בעלמא (עירובין ו:) פרכינן סיפא ארישא ומשנינן כאן קודם בת קול כאן לאחר בת קול: **מקולי ב"ש כו'.** בעירובין[ט] מפרש לה במחלוקת אחת שיש מקום שנוטין בה דברי בית שמאי להקל ויש מקום שנוטין בה דברי בית הלל להקל כגון כמה חסרון בשדרה שלא תטמא באהל ב"ש אומרים ב' חוליות וב"ה אומרים חוליא אחת וכן לטרפה נמצאו דברי ב"ש מקילין בטריפה ואומר עד שתחסר שתי חוליות וב"ה מחמירין בה ומקילין לענין טומאה לומר שכיון שחסרה חוליא אחת אינה מטמאה והאוחז בזו קולי ב"ש וקולי ב"ה רשע שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל והאוחז בחומרי שניהם כסיל בחשך הולך הוא שאינו יודע להבחין על מי לסמוך אבל בב' מחלוקות שהקילו אלו בזו ואלו בזו אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות דסבירא ליה בהא כב"ש ובהא כבית הלל: **אי כבית שמאי בקוליהון ובחומריהון.** אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליא אחת לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא: **ואי כב"ה.** דאמרו חסרון הוא ליחשבה חסרון הכא והכא. והך דר"ע נמי סתרן אהדדי דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלישית: **גמרא אספק ליה וכו'.** כב"ה בעא למעבד: **כב"ש נהג בה.** לר' יוסי בר יהודה דאמר משום דנהג בה מנהג רבן גמליאל עישרה במעשר עני כדין שלישית א"כ כב"ש ס"ל דנתחדשה שנה היום דאי כב"ה לקיטתה ונטיעתה בשנה אחת הוה: **דאידך שבט.** דאשתקד שהאתרוג דר באילנו שתים ושלש שנים וכט"ו בשבט דאשתקד נכנסה שנה שלישית ועדיין לא יצאת שלישית נמצאת שחנטה בשניה ולקטה בשלישית: **ובדין הוא.** דאם לקטה קודם לכן או בכסליו או בטבת נמי הוה נוהג בה ב' עישורין משום מנהג ר"ג ור"א: **אלא מעשה שהיה.** כא' בשבט היה: **כרוך ותני.** כפול את דברי ר' יוסי ושנה בה שתי מחלוקות: **לא אחד בשבט היה.** שאין בה חידוש שנה: **אלא ט"ו בשבט היה.** לדברי הכל נתחדשה שנה: **ר"ה שלו תשרי.** כדין ירק ולענין מעשר קאמר: **שלישית נכנסת לרביעית.** לקמן (טו.) פריך מ"ש דלא תנא ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כדתניא לעיל (דף יב:) גבי ליקט ירק:

מאן

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ה ופ"ד מהל' שמיטין הלכה יב טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו:
עז ב מיי' פ"ה מהל' תרומות הלכה יא טוש"ע שם סעיף מ:
עח ג מיי' פ"א מהל' מ"ש הלכה ג טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קכו:

◆

תורה אור השלם

1. הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַם אָנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם: קהלת ב יד

◆

רבינו חננאל

פי' לערלה ולרבעי ולשביעית שוה האתרוג לאילן, דאזיל בתר חנטה. כל העינין פשוט הוא ונתברר בדרך קצרה מתלמוד ארץ ישראל. דגרסינן מעשה בר' עקיבא שליקט אתרוג ונתן עליו חומרי בית שמאי ובית הילל [נ"א: וחומרי בית הלל] ולמה לי אתרוג אפילו שאר כל האילן. תני חומרי רבן גמליאל וחומרי ר' אליעזר. ורבן גמליאל ור' אליעזר לא על דבית הילל איתון הוו. אמר ר' יוסי ב"ר אבין תיפתר שנחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט של שנה שניה ונכנסה שלישית. על דעתיה דרבן גמליאל מעשר עני. על דעתיה דר' אליעזר מעשר שיני. מה עשה עישר וקראו מעשר שיני, ופדאו ונתנו לעניים.

מסורת הש"ס

א) סוכה לט: קידושין ג: ביכורים פ"ב מ"ו, ב) עירובין ו: חולין מג: [תוס' סוכה פ"ב ה"ד ותוס' עדיות פ"ב ה"ג ותוס' יבמות פ"א ה"ג], ג) [עירובין ז.], ד) [נ"ל אמרו], ה) [נ"ל אמרו], ו) [עירובין סה: וש"נ], ז) [תוספ' פ"א ה"ח ותוספ' תרומות פ"ב ה"ו ע"ש], ח) [דף ג.], ט) [דף ז.], י) [ועי' תוספות קדושין ג: ד"ה אתרוג],

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לשביעית כו' כמאי דפרישית לעיל. נ"ב כדף זה ע"א בד"ה מה טוען:

◆

מוסף רש"י

אחד כדברי בית שמאי. דאמרי באחד בשבט ר"ה לאילן וכבר נכנסת שלישית, **ואחד כדברי בית הלל.** דאמרי עד חמשה עשר בו לא הוי ר"ה ועדיין שניה היא (עירובין ז.) מעשר שני כבית הלל דאמרי ט"ו בשבט ר"ה לאילנות ואכתי שניה היא, ומעשר עני כבית שמאי דאמרי באחד בשבט ר"ה לאילנות ושלישית היא (יבמות טו.). **לערלה ולרבעי ולשביעית.** ערלה ורבעי נוהג בו כאילן ולענין שביעית הולכין בפירותיו אחר החנטה כאילן ולא אחר לקיטה כירק (קדושין ב: וכעי"ז סוכה לט:). **שבשעת לקיטתו עישורו.** שאם חנט בשנה שניה שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר שני ונלקט בשלישית שמעשרותיה מעשר ראשון ומעשר עני, מתעשר כדין מעשר שלישית, ואילו שאר אילנות שחנטו פירותיהן בשניה ונלקטו בשלישית מתעשרין כדין שניה, ולענין מעשר השוו אתרוג לירק דמעשר פירות האילן וירקות דרבנן ומעשר דגן ויקב דאורייתא, ובדגן ויקב ילפינן (לעיל יב:) שמתעשר אחר השנה שהביאו שליש מקרא, ואסמכו רבנן מעשר דבריהם אגורן ויקב, מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים דהיינו מי גשמים ומתעשרין לשנה שעברה, אף כל הגדלין על רוב מים, כגון פירות האילן, מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלין על כל מים שמתעשרין לשנה הבאה, ואתרוג נמי גדל על כל מים כירק (סוכה מ. וכעי"ז קדושין ג.). **לכל דבר.** אף למעשרות (סוכה מ.).